

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KONFLIKTOLOGIK KOMPETENTSIYANI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA**Azimov Bobirjon Erkinjon o'g'li***Fardu, 2-bosqich magistranti*

Jahonda yoshlarga ta'lim-tarbiya berishning turli yondashuvlari mavjud bo'lib, ularni tarbiyalash, ularni o'z qadriyatlarini asosida kamol toptirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Yevropa davlatlarida yoshlarga oid siyosatni amalga oshirishda o'rta va uzoq muddatlarga mo'ljallangan strategiya va dasturlarni ishlab chiqish tajribasidan keng foydalanilmoqda. Albaniya, Avstriya, Bolgariya, Vengriya, Makedoniya, Ruminiya, Serbiya, Slovakiya va boshqa davlatlarda ushbu yo'nalishdagi chora-tadbirlar strategiyalar orqali amalga oshirilmoqda.²⁴ Strategiyaning afzal tomonlaridan biri, yoshlarning turli qatlamlari o'rtasidagi muammolar yechimiga qaratilgan mexanizmlar ishlab chiqilib, ma'lum vaqtlar oralig'ida strategiyadagi vazifalarning ijrosi monitoring qilib borilmoqda. Xorij mamlakatlarida talabalarni konfliktologik kompetensiyalarini rivojlantirishga oid zamonaviy yo'nalishlarni tatbiq qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Har qanday jamiyat o'zining rivojlanish darajasidan qat'iy nazar, o'z davridagi ziddiyatlarga to'la. To'qnashuvlarsiz jamiyat yaratish g'oyalari faylasuflar va olimlar tomonidan butun dunyo sivilizatsiyasining rivojlanishi davomida ilgari surilganiga qaramay - Platondan (miloddan avvalgi V asrdagi qadimgi yunon faylasufi, birinchi "ideal" dan birini yaratgan. Davlat modellari [60]), masalan, T. Parsonsga (20-asrning amerikalik faylasufi, zamonaviy jamiyatning konfliktsiz modelini taklif qilgan [55]) - ammo, ijtimoiy hayot amaliyoti shuni ko'rsatadiki, qarama-qarshiliklar yo'qolmaydi, ular har qanday jamiyatda saqlanib qoladi, faqat ularning shakllari va turlari o'zgaradi.

Konflikt an'anaviy ravishda zamonaviy jamiyat hayotida muhim o'rin tutadi. Nemis sotsiologi va faylasufi V.Bek yozganidek, zamonaviy jamiyatni "halokatlar xavfini o'z zimmasiga olgan tavakkal jamiyat" deb hisoblash uchun ko'proq sabablar mavjud [9, b. 20] va shunga ko'ra, xavf va nizolar o'rtasida ichki bog'liqlik mavjudligini hisobga olgan holda, zamonaviy jamiyatni "mojarolar jamiyati" deb hisoblash juda o'rinli. Konfliktning bugungi kundagi ijtimoiy hayotdagi alohida o'zni konfliktologiyaning fan sifatida rivojlanishiga kuchli turtki beribgina qolmay, balki konflikt nazariyasini o'ziga xos universal gumanitar metateoriya sifatida qarashga imkon beradi.

Tadqiqotni boshlashdan oldin, ushbu ish asos bo'lgan asosiy tushunchalarni aniqlash kerak. Avvalo, markaziy tushuncha sifatida "nizo" tushunchasini belgilash zarur. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu ta'rifning turli xil variantlari mavjud. Shunday qilib, S.I. Ozhegovning izohli lug'atida quyidagi ta'rifni beradi. "Konflikt - to'qnashuv, jiddiy kelishmovchilik, nizo" [54, b. 246].

²⁴ <https://asianforum.uz/uz/menu/mechanisms-for-implementing-state-youth-policy-in-foreign-countries>

Zamonaviy konflikt sotsiologiyasini yaratuvchilardan biri, XX asr oxiridagi amerikalik sotsiolog L. Koser "mojaro"ni qadriyatlar va ma'lum bir maqom, kuch va resurslarga da'vo qilish uchun kurash deb ta'riflagan, unda maqsadlar qo'yiladi.

J.Rubin va uning hammualliflari D.Pruit va D.Kim Xe Sung "Ijtimoiy mojaro: avj olish, boshi berk ko'cha, hal etish" kitobida shunday fikr bildirgan edi:

"Konflikt – bu manfaatlarning idrok etilayotgan tafovuti yoki tomonlarning e'tiqodi ularning intilishlariga bir vaqtning o'zida erishib bo'lmaydi [66,2-bet].

Mojaro, R.S. Dimuxametova va N.A. Sokolova: "Inson va ijtimoiy guruhning hayoti jarayonida yuzaga keladigan qiyin hayotiy vaziyatning turlaridan biri; manfaatlar, ehtiyojlar to'qnashuviga asoslangan, salbiy his-tuyg'ular bilan birga keladigan odamlar, guruhlar o'rtasida kelishuvning yo'qligi" [80, 147-bet].

Konflikt, T.E.Mayorovaning tarificha, bu zaruriy atributiv jihatlardan biri - har qanday o'zaro ta'sirning tashqi (o'zaro ta'sir) va ichki (kirish) xususiyatlari. Biroq har bir o'zaro ta'sirni konflikt deb tasniflash mumkin emas. Bularning barchasi uni hal qilishda biron bir qiyinchilik bor-yo'qligiga bog'liq. Agar o'zaro ta'sir ma'lum sxemalar bo'yicha va mavjud resursning avtomatlashtirilgan ishtiroki bilan amalga oshirilsa, uning ziddiyatli tomoni aniqlanmaydi. U shunchaki e'tiborga muhtoj emas, chunki mojaro o'z-o'zidan hal qilinadi. [46, c.16]

Ya'ni, qarama-qarshilik fenomenining paydo bo'lishi masalasi nafaqat o'zaro harakatlarning o'ziga xos xususiyatlari, balki ularning intensivligi bilan ham bog'liq. To'qnashuvda shunday chegara borki, o'zaro ta'sir "ko'rinadigan" bo'lib, o'ziga alohida konsentratsiyani talab qiladi. Intensiv o'zaro ta'sirning bu ko'rinadigan qismi odatda konflikt deb ataladi [92, p. 20].

Yuqoridagi ta'riflarga asoslanib, ijtimoiy hodisa sifatida konfliktning quyidagi asosiy belgilarini ajratib ko'rsatish mumkin:

- tomonlarning manfaatlari, e'tiqodlari va qadriyatlarining tafovuti;
- tomonlarning ushbu kelishmovchiliklardan xabardorligi;
- tomonlarning bir-biriga qarshi qaratilgan harakatlarini almashish (kurash, to'qnashuv va boshqalar);

- Konfliktning "ijtimoiyligi", bir-biriga mos kelmaydigan qarashlar, pozitsiyalar va manfaatlar to'qnashuvida shaxslar, guruhlar va birlashmalarning alohida o'zaro ta'siri sifatida.

Shu bilan birga, konfliktlarning sabablari xilma-xil: ijtimoiy (ijtimoiy tengsizlik, siyosiy tizim, boshqaruv turi va boshqalar); iqtisodiy (ish haqi darajasi, aholining turli guruhlari daromadlari, mukofotlarning taqsimlanishi va boshqalar.); qiymat (turli xil qadriyatlar va qiymat yo'nalishlari tizimlari);

psixologik (muloqot ko'nikmalari, samarali muloqot qobiliyatlari, nizolarni hal qilish va boshqalar); shaxsiy (shaxsning individual xususiyatlari: masalan, qattqlik darajasi).

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, manfaatlar, e'tiqodlar, qadriyatlar va boshqalarning ongli ravishda farqlanishi bilan tavsiflangan ijtimoiy o'zaro ta'sir turi

sifatida qarama-qarshilik ta'rifini shakllantirish mumkin. tomonlar, shuningdek, o'zaro zarar etkazish uchun bir-biriga qarshi qaratilgan harakatlarni almashish.

"Konfliktologik madaniyat" tushunchasiga ta'rif berish, shuningdek, uning asosiy xususiyatlarini ajratib ko'rsatish kerak. Boshlash uchun "madaniyat" tushunchasiga ta'rif berish kerak. S.I.Ozhegovning izohli lug'atida, shunday ta'rifni topish mumkin : "Madaniyat - bu odamlarning ishlab chiqarish, ijtimoiy va ma'naviy yutuqlari yig'indisidir" [54, 754 b.].

Bu tushunchaning ensiklopedik ta'rfi ko'p qirrali. "Madaniyat (lotincha "cultura" - etishtirish, qayta ishlash, tarbiyalash, ta'lim, rivojlantirish, hurmat qilish) - bu biologik bo'lmagan tabiatga ega bo'lgan murakkab gameostatik tizim ("katta tizim", "supertizim") bo'lib, insonning umumiy tajribasini o'z ichiga oladi. turlarning mavjudligi va insonning o'ziga xos xususiyatlarini ko'paytirish bilan parallel ravishda ushbu tajribaning to'planishi, ko'payishi, rivojlanishi va ishlatilishini ta'minlash" [42, b. 104].

Birinchi yondashuv - aksiologik (qadriyat) - madaniyatga faqat insoniyatning eng yaxshi ijodlari kiradi, bu odamlarning ma'naviy yuksalish maydonidir. Ushbu yondashuv madaniyatga faqat ijobiy, ma'lum qadriyatlarga mos keladi. Uni tashkil etuvchi qadriyatlarni tanlash, o'z navbatida, ko'pincha juda sub'ektivdir, shuning uchun aksiologik talqinda madaniyatning mazmuni haqida bahslashish mumkin.

Ikkinchi yondashuv antropologikdir. Madaniyatni antropologik ma'noda tushunish uning qamrovini kengaytiradi: madaniyat deganda insoniyat jamiyatini tabiatdan ajratib turuvchi hamma narsa tushuniladi, odamlar yaratgan hamma narsani o'z ichiga oladi. Madaniyatni antropologik tushunish bir qator ijtimoiy fanlar uchun ushbu mavzuni turli tomonlardan ko'rib chiqishga imkon beradi. Shu bilan birga, asosiy vazifa madaniyatni bir butun sifatida emas, balki uning faqat individual tomonlarini, tarkibiy qismlarini o'rganishdir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://asianforum.uz/uz/menu/mechanisms-for-implementing-state-youth-policy-in-foreign-countries>
2. L. S.Vygotskiy, To'plangan ishlar: psixikaning rivojlanish muammosi [Matn] / L. S. Vygotskiy. - M. : Oliy maktab, 1996. - 345 b.
3. B.S.Gershunskiy, Pedagogik prognostika: metodologiya, nazariya, amaliyot [Matn] / B.S. Gershunskiy. - M.: Pedagogika, 2006. - 292 b.
4. D. M.Grishin, Sinf o'qituvchisi va o'quvchisiga yordam berish uchun [Matn] / D. M. Grishin. - M. : Yangi hayot, 2017. -108 b.
5. N. V.Grishina, Mojarolar psixologiyasi [Matn] / N. V. Grishina. - Sankt-Peterburg. : Piter, 2010. - 464 p.